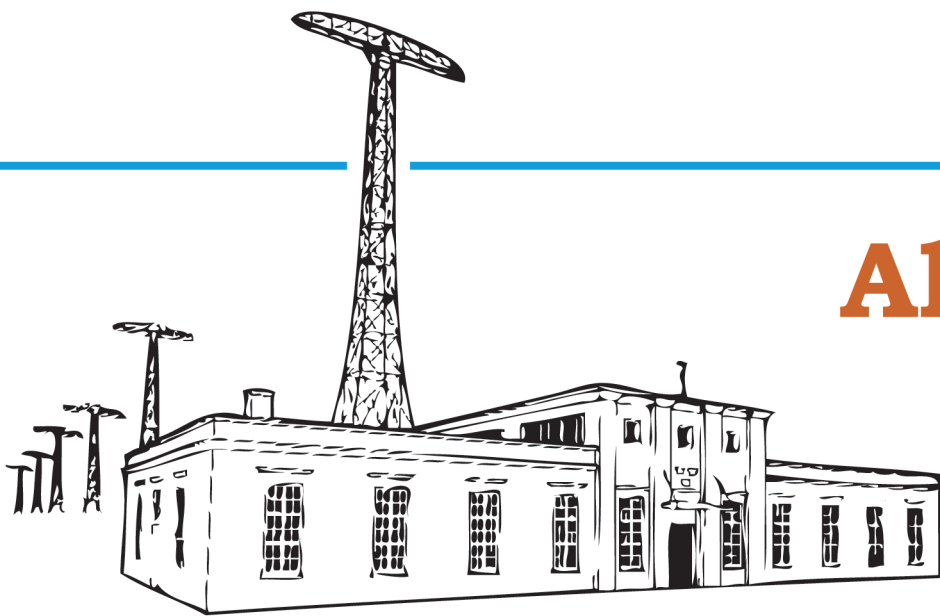

Nr 4 2013

Medlemsblad för
Alexander
Grimeton
Veteranradios
Vänner

Alternatorn

Ola Hernvall t h, som är läraren på kursen om CAD-programmet, diskuterar några detaljer om elschemat med eleven Anders Larsson. Läs mer på sidan 4

Radiostationen under andra världskriget, läs mer på sidan 6

www.alexander.n.se

Hej alla vänner i Alexander

Först måste jag, på Alexanders vägnar, be ett antal medlemmar om ursäkt för det tomma kuvert ni fick när vi skickade ut Alternatorn nr 3. Det är ju så att när den färdiga tidningen hämtats från tryckeriet sätter sig några från styrelsen i biblioteket, här på radiostationen, och klistrar adresslappar på kuverten som vi sedan stoppar en tidning i. På något sätt har vi missat några och skickat iväg några tomma kuvert och nu hoppas vi att det inte är fler än de som hörde av sig till oss och som genast fick en tidning. Skulle du ha fått ett tomt kuvert får du gärna höra av dig nu i efterhand så skickar vi en tidning.

Spännande läsning om Radiostationen under andra världskriget. Ola Hernvall har titat i arkiven samt intervjuat Bo Johansson. Sid 6

Vår medlem Magnus Anell, Tidaholm, passade på att ta en svartvit bild på Radiostationen med sin Hasselbladare. Den inramade bilden är en gåva till Alexander och nu funderar vi på vad vi ska göra med den. Kanske det kan bli en fin vinst i ett kommande lotteri? Eller finns det andra idéer?

Som vanligt ses vi på julafton alla som kan. Vi ses här som vanligt mellan 8.30 och 10, innan tomten hunnit vakna.

Glöm nu inte bort att gratta varandra på dagen före lucia, 12 dec, för då har Alexander namnsdag!

John Strandberg

Alternatorn i mejl eller på papper?

I Alternatorn nr 2 och 3 frågade vi om medlemmarna ville läsa Alternatorn digitalt och alltså få tidningen som en bilaga i ett mejl. Få svarade på vår "mejlfrågan" men de som svarat kommer i fortsättningen att få sin Alternatorn i ett mejl. Är det fler som vill läsa Alternatorn digitalt är det bara att skicka ett mejl till info@alexander.n.se. Ange i mejlet till vilken mejladress du vill ha Alternatorn, om den inte är densamma som du skickat ditt mejl ifrån. Hör du inte av dig kommer du även i fortsättningen att få Alternatorn som pappertidning via posten. Äldre Alternatorn finns numera utlagda på vår hemsida www.alternatorn.n/about/alternatorn/.

**GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR
TILLÖNSKAS ALLA
ALEXANDERS VÄNNER**

Alternatorn

Alexander GVV

- Grimeton Veteranradios Vänner

Org.nr 849600-7389 PG 171 54 33-7

Radiostationen 72

SE 432 98 Grimeton

E-post: info@alexander.n.se

Hemsida: www.alexander.n.se

Redaktör: **John Strandberg**

Tel 0705 857381

E-post: john.strandberg@swipnet.se

Ansvarig utgivare **Jan Steinbach**

Teknisk produktion: **Benny Johansson**

Tryckt hos Tryckshopen, Varberg, 2013

Årgång 8 (Nr 32 från starten 2006)

Gruppbokning görs på Världsarvet Grimeton

tel: 0340 674190 • e-post: info@grimeton.org • hemsida: www.grimeton.org

Georadar på höstmötet

Tjugosju personer kom till höstmötet som hölls i slutet av september. Ordförande Jan Steinbach informerade om verksamheten hittills under året.

Radiostationen har haft cirka 8.000 besökare i sommar vilket är något färre än förra året. Däremot har antalet besökare på de "tekniska visningarna" ökat. Dessa är på två timmar och ger mer teknik än en vanlig visning. Guider är Ola Hernvall och Arne Sikö från Alexander. En ny och förbättrad hemsida har just startats. Webbkameror kommer att sättas upp i Sändarsalen och projektet med CAD-ritningarna har slutförts.

Beslöts, på styrelsens förslag, att medlemsavgiften ska vara oförändrad 100 kr för enskild person och 500 kr för organisation.

Stadgeförslaget om att styrelsen bemyndigas utse hedersledamöter var uppe på årsmötet och fick där ett positivt svar. Frågan var nu uppe igen eftersom stadgeändringar kräver två medlemsmöten. Även nu blev svaret ja. Paragrafen lyder sålunda: *Till hedersmedlem/hedersordförande kan föreningens styrelse utse person som synnerligen främjat föreningens ändamål. Utmärkelsen är endast en hedersbetygelse.*

Meddelades från kassören, som svar på frågan om vilka organisationer som är medlemmar i Alexander. Svaret är två (2): Grimetons hembygdsförening och en skola i Kungsbacka.

Meddelades att medlemmen Magnus Anell, Tidaholm, donerat ett nytaget foto inom glasad ram till föreningen. Tavlan, som visades upp på mötet av fotografen, visar Radiostationen i svartvitt, taget med Hasselbladskamera och framställd "på gammalt vis", dvs fotografering med svart-

Georadarprospektering liknar ett ekolod, men är skapat för användning på land. Georadarantennen skickar ner en elektromagnetisk signal i marken och signalen reflekteras från objekt och gränsskikt i jorden. Ekon från georadarsignalen registreras när de kommer tillbaka till markytan. (Riksantikvarieämbetets hemsida)

Christer Andersson och Lotta Helin med georadarn.

vit film, framkallning och kopiering i mörkrum. Vad vi ska göra med tavlan är inte bestämt, men man kan tänka sig någon form av lotteri.

Ingvar Lund påpekade att ombyggnaden av kontoret i stationsbyggnaden är en historieförfalskning och krävde att rummen ska återställas i sitt ursprungliga skick. Påpekades dock att länsstyrelsen har godkänt ombyggnaden, men då menade Lund att länsstyrelsen inte har följt stadgarna. Beslöts att hänskjuta frågan till Alexanders styrelse.

Efter förhandlingarna samlades vi i Infobyggnaden för fika och föredrag. "Den rullande arkeologen" var ämnet för kvällens betraktelse. En spännande föreläsning om georadar som komplement till traditionella utgrävningsmetoder. Christer Andersson, tidigare forskningsingenjör vid Onsala rymdobservatorium, men för närvarande projektledare vid den stora radiokartläggningen av Ås kloster utanför Varberg, visade hur modern utgrävning går till. Christer Andersson bistods av Lotta Helin med förklarande frågor och kommentarer.

Stort intresse för ”CAD-programmet”

Intresset för att delta i höstens kurs på radiostationen om CAD-programmet blev så stort att kursen dubblades. 16 medlemmar har varit samlade fem gånger, eftermiddagar eller kvällar med åtta i varje grupp.

Den minnesgode kommer säkert ihåg att vi i nummer 3 förra året skrev om det stora elschemat, som finns uppsatt mitt emot reläerna i gången bakom manövertavlorna. Det är ingen plats dit allmänheten har tillträde, men man kan se schemat när man tittar på reläerna.

För att underlätta vid undervisning av Alternatorns arbets sätt samt vid felsökning har detta schema tidigare, av Gunnar Fjällmar, brutits ner i delfunktioner, vilket resulterade i 45 handritade A4-sidor. Med ett CAD-program fanns möjligheten att framställa ett mer lättläst schema och med de kompletterande hänvisningar som ett sådant program möjliggör. Det handritade underlaget har med hjälp av CAD-programmet renritats av Anton Karlsson, Grimeton. Länsstyrelsen och Radiohistoriska föreningen har beviljat projekt bidrag.

__Med hjälp av schemat lär vi oss hitta olika funktioner som ska under-

Gunnar Fjällmar, bröt ner schemat i 45 handritade A4-sidor.

lätta felsökning, när sådan behövs. Samtidigt blir kursen en kontroll på att schemat stämmer med verkligheten, säger Alexanders ordförande Jan Steinbach.

CAD: datorstött konstruktion, (computer aided design), användning av dator i konstruktions- och ritarbete. Härvid utnyttjas speciella datorbaserade system, s k CAD-system (NE).

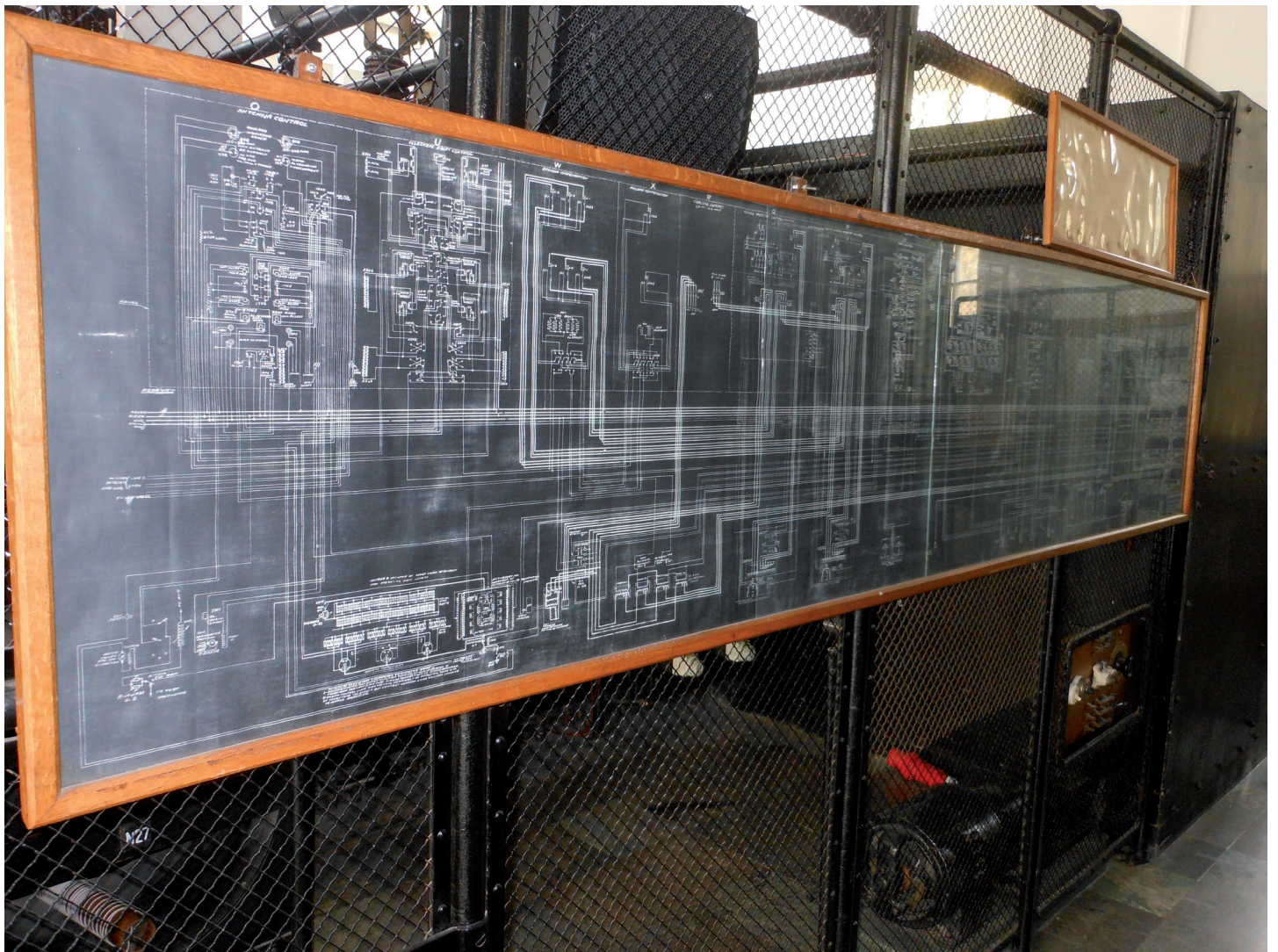
Som medlem i föreningen Alexander kan du få köpa en utbildnings-DVD, som visar en teknisk dokumentär om radiostationen. Det är en dubbel DVD med totalt 2 tim 42 min speltid. På skiva 1 visas en översikt över stationen och alla handgreppen som behövs för att köra den. På skiva 2 beskrivs i detalj den tekniska funktionen bl.a. med hjälp av avancerad datorgrafik. Pris 250 kr inkl. porto.

Du beställer den enklast genom att sätta in 250 kr på föreningens plusgiro 171 54 33-7.

Julklappstips!!

Elschemat, som nu gjorts mer lätthanterligt.

Konstverk gåva till Alexander

Magnus Anell, i Tidaholm har skänkt ett konstverk till föreningen. Det är en glasad tavla med ett svart-vitt fotografi på Radiostationen. Bilden är tagen med en Hasselbladskamera i år "på gammalt vis" det vill säga, med svartvit film som framkallats och kopierats i mörkrum. (Ett arbete som torde vara helt okänt för den yngre generationen.) Tavlan mäter cirka 64x50 cm och själva fotografiet 50 x 33 cm. Vad som ska hända med tavlan är i skrivande stund inte klart. Vi funderar; kanske kan det bli en fin vinst i ett lotteri!?. Vi får se.

Magnus Anells konstverk

Grimetons radiostation under andra världskriget

Andra världskrigets utbrott innebar en betydande påverkan på livet och verksamheten på radiostationen. Vår hedersordförande Bo Johansson var sju år när kriget bröt ut. Eftersom Bos föräldrahem ligger rätt nära radiostationen har Bo många minnesbilder att delge oss om vad som hände runt radiostationen under krigsåren.

Det mest påtagliga var att alla fönster på stationsbyggnaden skyddades med sandsäckar. För att försvåra upptäckt från luften var stationsbyggnadens tak täckt med gräs. Likaså var vägarna i stationsområdet täckta med gräs. Tillträde till stationsbyggnaden var ytterst begränsat. Exempelvis fick inte de anställdas hustrur gå in i stationsbyggnaden med matpaket till sina män, utan dessa fick hämta sin mat utanför stationen. De flesta anställda var krigsplacerade på stationen och fick skriva på en förbindelse om tystnadsplikt. Att hantera vapen var en viktig del av anställningen, med regelbundna övningar i skytte med pistol och gevär. Personalen gjorde bevakningsronder varje kväll och natt runt stationsområdet och bostadsområdet. lakttagelser bokfördes i en liggare. Stationen hade egen brandkår. Övning med brandbil och motorspruta utfördes varje vecka. Under kriget anskaffades till radiostationen en eldriven lastbil. På stationsområdet fanns också ett antal så kallade Vattholmavagnar. Det var täckta vagnar med välvt tak, och i vagnarnas gavlar fanns genomföringar för att ansluta antenner, så de var sannolikt avsedda att vara mobila sändarplatser för kortvågstrafik.

Under kriget var det svårt att anskaffa materiel till verksamheten. Speciellt besvärligt var det att få fram radorör till sändarna. Det berättas om en episod där en ingenjör blev beordrad att resa till Finland

för att hämta hem två sändarrör av större format. Båtfärd över Östersjön ansågs alltför riskabelt, så det blev tågresa fram och tillbaka via Haparanda. Ingenjören lär ha köpt tre platsbiljetter, en för sig själv och två för sändarrören så att han kunde ha dem under ständig övervakning.

Sändare K2, Anropssignal: SDC...Svenska Radioaktiebolaget, typ AK – 142; 0,8 kW, 3-12 MHz, inköpt 1944

Stationen bevakades av militär. Bo uppskattar att det var ett 20-tal personer hitkommenderade för bevakningen. Det var inga rekryter utan män i mognare ålder. De bar trekantiga hattar, vilket tyder på att de var så kallade landstormssoldater. De hade ingen gemensam förläggning, utan var sannolikt inackorderade i hemmen i radiostationens närhet. Stationen var ständigt bevakad av beväpnade soldater med hundar. Ett skyddsrum byggdes strax utanför verkstadsdelen av stationsbyggnaden. Två mindre skyddsrum anordnades vid bostäderna i Radioby. I skogen norr om stationsbyggnaden fanns ett flertal värn och skyddsrum. I toppen av torn 6

fanns ett litet hus för luftbevakning.

Det var nog en mycket begränsad krets som kände till att alternatorerna i Grimeton användes till att sända meddelanden till marinens ubåtar. Radiovågor med Grimetonsändarens våglängd har den speciella egenskapen att de kan tränga ned i vatten, även saltvatten, och är därmed enda möjligheten att nå ubåtar i undervattensläge via radio. Statsminister Per Albin Hanssons meddelande till besättningen på den saknade ubåten Ulven lär ha sänts med en Grimetonmaskin. Den ordinarie telegramtrafiken till USA övertogs av kortvågssändare som var mycket snabbare och billigare i drift.

Under hela 1930-talet hade Sverige radiotelegramtrafik med Estland, Lettland, Polen, Nederländerna, Frankrike och USA. Grimeton hade med sina alternatorer hand om USA-trafiken medan radiostationen i Karlsborg hade radiokontakten med de övriga länderna. Krigsutbrottet ändrade dramatiskt på radiokontakterna med utlandet. Det första som hände var att förbindelsen med Polen bröts den 7 september 1939. I februari 1940 öppnades radiotelegramförbindelse med Italien och i april 1940 med Belgien och Schweiz. Förbindelserna med Nederländerna och Belgien bröts den 10 maj 1940. Sverige hade normalt telegramförbindelse med Storbritannien via två kablar. Man förutsåg emellertid att dessa skulle komma att skadas, så att när kablarna blev skadade så var man förberedda och kunde öppna radiotelegramförbindelse med London samma dag. Radiotelegramförbindelsen med Paris bröts i juni 1940, men i nästföljande månad öppnades en ny radioförbindelse till den icke ockuperade delen av Frankrike. I början av år 1941 bröts förbindelserna med Estland och Lettland. Strax efter öppnades en ny radiotelegramförbindelse med Moskva. Under 1941 etablerades radiotelegramförbindelse med Japan och under 1942 med Argentina och Brasilien.

Nästa område att betjänas av telegram via radio var Balkanhalvön och Ungern, som fick sin förbindelse via Budapest i februari 1943. I juni 1944 bröts förbindelsen med Italien och i december 1944 rönt förbindelsen med Ungern samma öde. Efter krigsslutet 1945 återgick telegramtrafiken i stort till de kanaler de haft före kriget. Dock tillkom nya länder som Sverige hade radiotelegramutbyte med, t.ex. Thailand (hette Siam då), Tjeckoslovakien, Peru, Kina, Bulgarien, Libanon m.fl.

Den gräsbevuxna kullen vid stationsbyggnaden har varit skyddsrum. Används i dag bland annat som utställningslokal.

Antalet telegram som befordrades via radio från Sverige nästan fördubblades under andra världskriget. Men telegrammen under kriget innehöll betydligt mer text, dels på grund av chiffrering och dels på grund av att nyheter överfördes via telegram, så textmängden nästan åttafaldigades. För att möta den ökade radiotelegramtrafiken installerades nya kortvågssändare i både Karlsborg och Grimeton. Vid krigets slut fanns sju kortvågssändare i Grimeton. Viss hjälp att klara av anstormningen av telegram hade man av ett par kortvågssändare i Motala, ursprungligen avsedda för rundradio.

Ola Hernvall

Källor:

- Intervju med Bo Johansson*
- Sveriges officiella statistik: Telefon, telegraf och radio av Kungl. Telegrafstyrelsen*
- Tahvanainen: Telegrafboken*

Alexanders styrelse

Aldrig förr i Alternatorns åttaåriga historia har vi presenterat Alexanders styrelse samtidigt på samma bild. Men här är vi nu på Jennie Helins fotografi. Bilden är tagen i biblioteket på radiostationen, där styrelsen, sedan något år tillbaka har sina sammanträden.

Sittande från vänster Jan Steinbach, ordförande och ansvarig för sändningarna, Ola Hernvall, (adjungerad ledamot med ansvar för hemsidan och medlemsregistret, kurslärare), Arne Sikö (ledamot och kurslärare) och Bo Johansson (adjungerad ledamot och styrelsens nestor som kan allt och lite till om SAQ, hedersordförande (Informerar under visningar). Stående från vänster: Kjell Ove Cederholm (suppleant, informerar under visningar). Kent Lyngåker (suppleant), John Strandberg (sekreterare och redaktör för Alternatorn), Hasse Nilsson, (kassör, med mera) och Alf Urbath (vice ordförande). Bo Johansson och Hasse Nilsson har arbetat på radiostationen.

Träden får fällas

Länsstyrelsen har nu godkänt att Världsarvet, Grime-ton, får fälla och ersätta de skogsalmar och tysklönnar som är sjuka vid radiostationen och radiobyn. Träden planterades när radiostationen byggdes på 1920-talet. Trädalléerna ingår i arkitekturen på Världsarvet och det är därför viktigt att sjuka och döda träd ersätts med nya. Totalt ska 64 träd bytas ut. Men det blir varken alm eller lönn utan parklind. Men de döda träden har inte alldeles tjänat ut. Levande som döda hyser de ett stort antal djur som insekter och fåglar och kanske också fladdermöss. Några av de nedhuggna trädens stammar kommer att läggas på hög och blir boplats för insekter, mossor, lavar och svampar.

(Hallands Nyheter)

**Öppet hus
på julafton
i Sändarsalen
start 8.30,
utsändning av
budskap, fika,
fri entré**